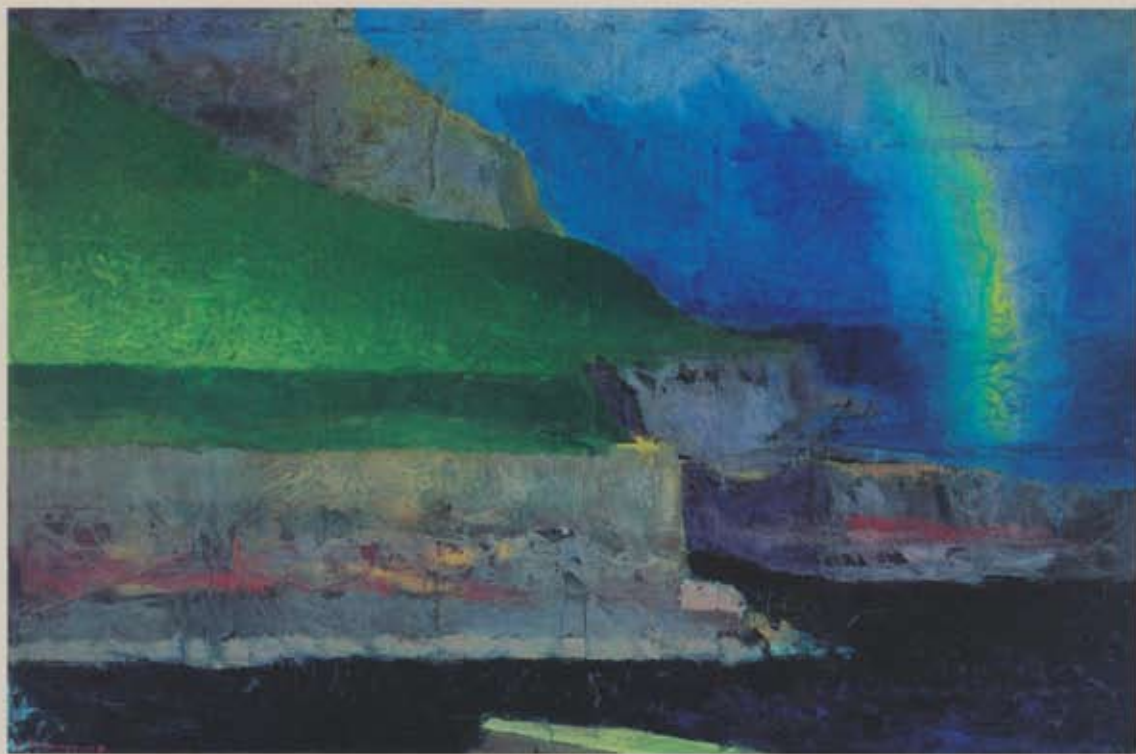

MIKINES

LISTASAFN REYKJAVÍKUR

Kjarvalsstöðum, 26. janúar–6. apríl, 2008

MIKINES

LISTASAFN REYKJAVÍKUR
KJARRALSSTABIR - HAFNARHÚS - ÁSMUNDARSÁFN

Í minningu Lizzie Joensen (1949–2008)

Þessi bók var gefin út í tilefni yfirlitssýningar á verkum Sámal Joensen-Mikines í Listasafni Reykjavíkur, Kjarvalsstöðum, 26. janúar–6. apríl, 2008

Sýningarstjóri og ritstjóri skrár: Aðalsteinn Ingólfsson
Eigendur Listaverka: Listasavn Føroya, Føroya Banki, Eik Banki, Safn Ingibjargar Guðmundsdóttur og Porvaldar Guðmundssonar, Axel Gíslason, Sæmundur Sveinsson

Prentun: Prentmet
Ljósmyndir: Per á Hædd, Kristján Pétur Guðnason
Myndvinnsla og litgreining: Christopher Lund
Hönnun og umbrot: Prentsníð ehf. – Helga Tómasdóttir

Með stuðningi: Landsbanka, Aðalræðisskrifstofu Íslands í Færeyjum, Samskipa, Samstarfssjóðs NUUK Reykjavíkur og Þórshafnar

© 2008 Listasafn Reykjavíkur, höfundar greina og ljósmynda
Allur réttur áskilinn

ISBN 9979-769-34-3

Listasafn Reykjavíkur
Kjarvalsstaðir
Flókagata 24, 105 Reykjavík
Tel: +354 517 1290
Fax: +354 590 1201
listasafn@reykjavik.is
www.listasafnreykjavikur.is

MIKINES

LISTASAFN REYKJAVÍKUR

Kjarvalsstöðum, 26. janúar–6. apríl, 2008

Formáli og þakkarorð

Sámal Joensen-Mikines hefur verið kallaður faðir færeyskrar myndlistar. Hann var fyrstur færeyskra málara sem hafði myndlist að atvinnu og fyrstur að hljóta viðurkenningu fyrir list sína á erlendri grund. Staða hans sem brautryðjanda og fyrirmynd yngri listamanna hefur stundum verið líkt við stöðu Kjarvals í íslenski myndlist. Báðir höfðu þessir stórbrotnu listamenn djúp tengsl við náttúru og lífnaðarhætti hvor í sínu landi, og báðir hafa þeir haft áhrif á hvernig eftirkomendur þeirra sjá umhverfi sitt. Það er því löngu tímabært að kynna Mikines á Íslandi og Kjarval í Færeyjum. Þetta er markmið okkar. Um leið og stór yfirlitssýning á verkum Mikines er sett upp á Kjarvalsstöðum fara málverk eftir Kjarval úr safneign Listasafns Reykjavíkur á sýningu í Listasafni Færeyja í Þórshöfn.

Mikines tók þátt í samsýningu færeyskra listamanna í Reykjavík 1961 en nú er í fyrsta skipti gerð grein fyrir öllum ferli hans hér á landi. Á sýningunni eru um 50 málverk og spannar hún hálfra aldar tímabil. Fyrsta verkið var málað 1928, um það leyti sem Mikines hóf nám við Konunglega Akademið í Kaupmannahöfn 22 ára gamall og það síðasta var málað við lok ferils hans 1971 en eftir það var hann að mestu óvinnufær vegna sjúkleika og slysfara.

Það eru margir sem hafa lagt hönd á plóginn við undirbúning sýninganna. Fyrstum vil ég þakka Kjartani Magnússyni, fyrrverandi formanni Menningar- og ferðamálaráðs, fyrir stuðning hans og hvatningu. Eiður Guðnason, aðalræðismaður Íslands í Færeyjum, hefur lagt þessum menningarsamskiptum Íslands og Færeyja lið sitt og greitt fyrir þeim í hvívetna. Forstöðumaður Listasafns

Færeyja, Helgi Fossádalur, hefur verið helsti samstarfmaður minn í Færeyjum og án hans liðsinnis hefðu sýningarnar ekki orðið að veruleika. Einnig vil ég þakka Bárði Jákupssyni, helsta sérfræðinga Færeyinga um Mikines, fyrir framlag hans til þessarar bókar. Síðast en ekki síst þakka ég sýningarstjóranum Aðalsteini Ingólfssyni fyrir að gefa þessu yfirliti yfir feril Mikines skýra stefnu. Sýningin kemur í kjölfar stórrar bókar um Mikines sem Aðalsteinn skrifaði og Nesútgáfan gaf út nýverið og njótum við góðs af mikilli rannsóknarvinnu hans á list Mikines.

Hafþór Yngvason
Safnstjóri Listasafns Reykjavíkur

Frá Mykines-eyju, 1928
Olía á striga, 71 x 104 sm
Sæmundur Sveinsson

Mikinessmálarinn

Sámal Elias Joensen-Mikines (1906–1979), einn mætasti málarí Færeyinga, er fæddur á brimsorfinni útey, Mykinesi, – útverði Færeyja til vesturs. Hann var yfirleitt nefndur „Mikinessmálarinn“, eða bara „Mikines“, og tók sér alfarið það heiti síðar á ævinni. Samband hans við mannlíf og náttúru bernskustöðvanna var náið og innilegt allt til æviloka.

Mikines hefur síðar breyst í Mykines samkvæmt nýjum stafsetningarreglum.

Hin danska ekkja Mikiness sagði að sér hefði oft blöskrað, hve illa hann færi með sig, og hafði margsinnis bent honum á þá staðreynd, að lífnaðarhættir hans gætu ekki hvað síst haft slæmar afleiðingar fyrir hann sjálfan. Hann svaraði og sagði: „Hafðu engar áhyggjur, kona góð. Ég hvíli á traustum meið heima í Færeyjum“. Og þetta voru orð að sönnu. Mikines sótti mikinn styrk til uppruna síns og ættar og var tengdur sveitungum sínum afar sterkum böndum. Við, sem uppi erum í dag, eigum erfitt með að gera okkur grein fyrir, hversu náið slík tengsl voru, því fyrir einungis tveimur, þremur kynslóðum síðan byggði búseta á lítilli útey á félagslegri nálægð og samfélagsstefi, sem vart er til í alheimsvæðingu nútímans.

Þótt Mikines byggði árum saman í útleð í Kaupmannahöfn, var hann ætíð nátengdur aldagamalli færeyskri hefð og menningu og stóð uggur af hinni öru samfélagsþróun og menningarglötun, er átti sér stað í kjölfari síðari heimsstyrjaldarinnar. Á efri árum, þegar hann varð að troðast með málaratrönum milli steyptra húsveggja til að finna sér myndefni í tjörguðum þiljum bernskudag-

anna, fannst honum þorpið sitt litla hafa tekið svo miklum stakka-skiptum, að hann kannaðist varla við sig.

Einföld sál, myndi einhver komast að orði, afturhvarf til fortíðar eða kannski veruleikaflótti. En svo var ekki. Nútíminn og steinsteypan héldu svo skyndilega innreið í hið einangraða eyjasamfélag, að öllum varð hverft við.

Aðlögunin var svo til engin.

Við lok níjtjándu aldar og um aldamótin næstsíðustu höfðu ljóðskáldin leitað nýrra leiða og nýttu nú allt aðra bragarhætti en tíðkast höfðu í gömlu danskvæðunum. Skáld og rithöfundar, jafnaldrar og vinir Mikiness, fengust við nýsköpun, og á fjórða áratug síðustu aldar hélt hann einnig á ný mið sem brautryðjandi í listgrein sinni – myndlistinni.

Það var þessum nýju listgreinum, ásamt vakningu færeyskra þjóðernissérkenna að þakka, að Færeyingar vöknuðu til vitundar um eigin menningarauðæfi og tóku slík mál til umfjöllunar. Eflaust hefði Mikines getað orðið gott skáld og rithöfundur, en túlkunarsvið hans varð engu að síður myndlistin. Og þrátt fyrir að þessi listgrein væri ný og lítið þekkt meðal fólksins, gerðu flestir sér grein fyrir, að búast mátti við undrum og stórmerkjum frá hans hendi.

Rithöfundurinn William Heinesen (1900–1991), sem einnig fékkst við að teikna og mála, bauð Sámali að halda með sér sýningu á verkum sínum í Tórshavn árið 1927 og sömuleiðis ári síðar. Þetta var fyrsta sýning Mikiness, landslagsmyndir frá Mykinesi, og listaverkin seldust öll. Vinátta hans og Williams hélst til æviloka, og William var honum mikil hjálparhella. Hann ásamt öðrum vinum – einkum ljóðskáldum, rithöfundum og öðrum menningarjöfrum – hvatti Sámali til að halda á vit stórborgarinnar, Kaupmannahafnar – höfuðborgarinnar í Norðuratlantshafi – að nema list við listaháskólann. Þetta var árið 1928, og Sámali Elias Joensen varð fyrstur Færeyinga til að taka hið stóra skref að afla sér menntunar sem verulegur listamaður og helga líf sitt listgrein sinni einvörð-

Portrett af skáldinu H.A. Djurhuus, 1934

Olía á striga, 72 x 58 sm

Listasafn Føreyja

ungu. Þetta var afdrifaríkt fyrir færeyska list og menningu. Hann varð fyrsti atvinnumaður Færeyja á þessu sviði og stendur fyllilega undir heitinu „faðir færeyskrar myndlistar“.

Að námi loknu, árið 1932, snéri Mikines aftur til Færeyja, og bjó upp frá því til skiptis í Tórshavn og Mykinesi, en þó aðallega í Kaupmannahöfn. Heimaey sína heimsótti hann flest sumur og fann sér þar innblástur og myndefni sem og annars staðar í Færeyjum.

Í fyrirlestri, sem Mikines hélt í Færeyingafélaginu í Kaupmannahöfn á stríðsárunum um eina af sínum aðalfyrirmyndum, Edvard Munch, notaði hann aftur og aftur orðið „málaraskáld“. Munch var „skáld mikið á sviði málaralistar“. Þar með heldur hann því í raun og veru fram, að málverkið sé ljóð, en slíkt orðalag var ögrun gegn venjulegum listskilningi á þeim tíma, því margir samtíðamálarar hans höfðu horn í síðu bókmenntanna og bannlýstu bókmenntaáhrif í verkum sínum. Mikines komst svo að orði: „Munch var fyrst og fremst hinn mikli meistari litanna, en hann hefur sýnt okkur, að þegar sannir listamenn standa að verki, misprýðir bókmenntaþátturinn, sem hefur verið bannlýstur í nútímalist, síður en svo listaverkið“. Fullyrðingar Mikiness féllu ekki í góðan jarðveg, þótt ekki sé erfitt að ímynda sér, að sönnum expressjónista og Færeyingi hafi engan veginn verið framandi að hugsa um myndefni í ljóðrænu formi.

Kannski var það einmitt þetta, sem olli því, að Færeyingar, sem þekkja vel til skáldskapar, tóku myndlist Mikiness opnum örmum, og þessi bókmenntaáhugi og skáldskaparþekking er kannski aðalástæða þess, að áhugi Færeyinga á myndlistarsviðinu er yfirleitt mikill og almennur. Færeyskt ljóðskáld komst svo að orði í sambandi við skilning torskildra fyrirbrigða, að „kvæði er eins og mynd“.

Myndlist og skáldskapur eru að sjálfsögðu tvær mismundandi listgreinar, tvenns konar tjáningarform, og slá einungis endrum og sinnum á sömu strengi í hugarfylgsnum sköpunarinnar. List

Fyrir jarðaför, 1935

Olía á striga, 189 x 232 sm

Listasafn Faereyja

Mikness er hins vegar þrungið harmaheimi kvæðanna, og þess vegna átti þjóðin afar auðvelt með að tileinka sér hana.

Náttúran heima fyrir bauð ekki einungis upp á tilkomumiklar náttúrulýsingar, útsýni yfir fjöll og dali, himin og haf, allt saman myndefni, sem frumkvöðlar á sviði landslagsmálunar höfðu fengið við síðan um aldamótin 1900. Pensill Miknesmálarans, hugmyndaafli hans, stillir og áferð sýna hins vegar – svo ekki sé um villst – viðkvæma lund, rómantískan hugsunarhátt og tilfinningaþunga og sanna fyrir okkur, að myndlistin getur róði á önnur og fjarlægari mið.

Náttúran er sterkur þáttur í verkum Mikness, og náttúruhughrifin innileg. Um færeyska litadýrð segir hann eitt sinn í sendibréfi:

„... en orð fá lýst. Hér í eyjunum birtast litirnir á undrunarverðan hátt í hinu raka lofti, oft á tíðum sem ljósbrot. Ég hef séð himin og haf renna saman í grámosa, glitrandi sem kuðung, og ljósfossa, er steypast allt í einu í ofsaveðri gegnum dökka skýjabólstra og varpa birtu á hafið, klettana, grænar hlíðar og svört húsin í þorpinu. Hvort tveggja í senn, mjúkur bjarmi og sterkur glampi. Hughrifin eru sterk...“

Þessi sterku tengsl við færeyska náttúru eru undirrot listar Mikness, og í henni er greinilega expressjónískur norðurlandatónn. Á árunum 1933–1942 er mannleg þjáning aðalmyndefni hans, og hinn viðkvæmi listamaður komst þegar á barnsaldri í nánd við mikil veikindi og andlát, því þrjú systkini hans og faðir urðu berklum að bráð. Litla þorpið varð og fyrir skipsbrotum og öðrum slysum, og árið 1933 fórust tvær skútur á heimleið af Íslandsmiðum, á annarri voru níu ungir menn úr Mykinesi – ættingjar og vinir, og Miknesmálarinn tekur þjáninguna til sín og setur saman stóra meinlætisminnisvarða í dökkum litum, syrgj-

Skipin láta úr höfn, um 1938

Olía á striga, 97 x 122 sm

Færeyjabanki

endur við sjúkrabeð, líkbörur, að jarðarför lokinni, í erfidykkju. Innilegar andlitsmyndir af Mykinessmönnum og konum voru og festar á léreft á þessum tíma, og án efa er tímabilið 1933–1935 eitt hið merkasta í listsköpun hans. Hann gat að sönnu sagt við Edvard Munch: „Alla list verður að skapa úr blóði hjartans. Listin er blóð hjartans“.

Mikines sækist eftir að tjá einfalda og bersögla minningarheild. Styrkurinn er hin tignarlega samsetning í verkum hans.

Árið 1942 tók Mikines til við þema, sem varð eitt af hápunktum listaferilsins, grindardrápið. Hann fæst við þetta ægiefni, átök lífs og dauða, í djörfum samsetningum, og hinn rómantíski ofurhugi einkennir mörg verka grindardrápstímabilsins. Greinileg áhrif sjást frá franska meistaranum Delacroix. Á langri utanlandsferð árið 1937, sem hófst í Noregi og endaði í París, kynntist hann bæði Munch og Delacroix, og hugurinn stóð æ meir til hins síðarnefnda, en í verkum Delacroix má finna djörfung og styrk, sem leystu úr læðingi liti og hrifu huga Mikiness, og þar með hefst uppgjör við „myrkur dauðans“, sem hafði verið svo sterkur þáttur í verkum hans á fjórða áratugnum.

Við stríðslok breytast listaverk Mikiness. Hann leggur nú frekar áherslu á liti og form en expressjónískt, ljóðsögulegt innihald, og við tekur listræn litadýrð. Hann málar fjöldann allan af færeyskum landslagsverkum, sækir sér sérstaklega myndefni til heimaslóðanna í Mykinesi og tekst á við sterkar litfyllingar. Um miðjan sjötta áratuginn sækir hann þó enn og aftur í þema yngri ára og skapar mörg sinna merkustu verka í margslungnum samruna expressjónisma fjórða áratugarins og litadýrðar nútímans.

Mikines staðnaði aldrei og reri sí ofan í æ á ný mið. Form og smáatriði samsetningarinnar urðu einfaldari, en litadýrðin náði sér á strik, og sérlega hinar síðustu grindardrápsmyndir tóku á sig óhlutbundin blæ.

Saga færeyskrar myndlistar hófst um aldamótin næstsíðustu með fyrstu landslagsmálurunum, sem voru fæddir í kringum 1870.

Við dánarbeiðinn, 1940
Olía á striga, 136 x 181 sm
Eik Banki

Hins vegar hefst nýtt djúpsæismyndlistarskeið með tilkomu Mikinessmálverkanna á fjórða áratug tuttugustu aldar. Það, að færeyskur málari fór myndmenntavegin og hægt var að kynnast þroskaðri list á fyrstu málverkasýningu hans árið 1934 í Tórshavn, varð mörgum hugkveikja, og innan skamms komu efnilegir listamenn héðan og þaðan fram á sjónarsviðið, úr Tórshavn, sunnan úr Vági, úr Klaksvík, norðan úr Mikladali. Allir fetuðu þeir í fótspor Mikiness og fóru á listaakademíuna í Kaupmannahöfn, en áður en hendi var veifað skall síðari heimsstyrjöldin á, og allir með tölu – m.a. Janus Kamban, Ruth Smith, Jóannis Kristiansen, Elinborg Lützen, Ingálvur av Reyni – urðu innlyksa í stórborginni öll styrjaldarárin, og innan þessa hóps þróaðist ný og fjölbreytt myndlist. Að styrjaldarlokum flutti þessi myndlistarhópur heim, enn aðrir bættust í hópinn – m.a. Steffan Danielsen, Zacharias Heinesen og Tummas Arge – og verulegt myndlistarumhverfi komst á laggirnar í hinni litlu höfuðborg okkar.

Mikines hefur haft afgerandi áhrif á færeyska nútímalist. Úr litadýrð hans hefur sprottið expressjónískt meginafn, sem hefur mótað flestalla færeyska myndlistarmenn, sem fæddir eru á fjórða, fimmta og sjötta áratug tuttugustu aldar. Og þótt þessir listamenn séu afar ólíkir, sjást greinileg náttúruáhrif og expressjónísk litadýrð í verkum þeirra. Yngsta kynslóð færeyskra myndlistarmanna hefur gert uppreisn gegn þessum stíl, slíkt er einungis sanngjarnt og rétt og birtir okkur þá von, að nýjar slóðir verði troðnar til framtíðar.

Bárður Jákupsson

Jesús gengur á vatninu, 1944

Olía á striga, 142 x 173 sm

Listasafn Færeyja

Grindardráp, 1949
Olía á striga, 94 x 114 sm
Færeyjabanki

Hús á Mykines-eyju, 1950

Olía á striga, 85 x 96 sm

Listasafn Farreyja

Samtímalistin og samkenndin

Hugleiðing um Mikines og færeyska myndlist

Það er rétt, eins og Bárður Jákupsson hefur oft sinnis tekið fram í skrifum sínum um myndlist, að það er til lítils gagns að ræða stefnur og strauma þegar færeysk myndlist er annars vegar. Hún er sér á parti, *sui generis*, verður til löngu eftir að aðrar Evrópuþjóðir hafa tekið út myndlistarlegan þroska, í einangruðu og fámennu menningarsamfélagi langt frá svokölluðum þungamiðjum nútímalegrar myndlistar. Þegar myndlistin er loksins orðin að veruleika í landinu, ekki síst fyrir tilstilli Sámals Joensen Mikines, er stöðugt fyrir hendi verulegur þrýstingur á listamennina frá því fámenna og íhaldsama samfélagi sem hún er sprottin upp úr að koma til móts við hugmyndir þess um æskilegt útlit og hlutverk hennar. Þær hugmyndir voru að stórum hluta mótaðar af þeirri myndlist sem færeyskt menningarsamfélag þekkti best, nefnilega 19 aldar danskri myndlist.

Mikines tók tillit til þessa; til að mynda forðaðist hann að mála nektarmyndir, þar sem hann vissi að hann gæti aldrei sýnt þær eða selt í Þórshöfn. Og fyrst við erum að tala um þölmörk menningarsamfélags, þá er álitamál hvort abstraktlist hafi nokkurn tímann skotið rótum í Færeyjum. Í mínum augum eru stórbrotin málverk Ingálvs av Reyni landslags- eða mannlífsmyndir í æðra veldi, ekki útlistanir fullkomlega óhlutbundins veruleika.

Saga og aðstæður hafa því sett færeyskum myndlistarmönnum ákveðnar hömlur, beint þeim inn á braut hlutlægrar málalalistar, þar sem myndefnið er ýmist mannlíf eða landslag í Færeyjum. Glæsigur árangur þeirra á síðustu áratugum er að þakka því hvernig þeir hafa snúið þessum aðstæðum sér í hag. Meðvitað eða ómeðvit-

að hafa þeir virt þessar hömlur, um leið og þeir hafa kappkostað að reyna á þanþol þeirra, kafa sífellt dýpra í myndefni sitt, brjóta það til mergjar uns eftir stendur hreinn og tær listrænn kjarni þess.

Það er til að mynda meiriháttar upplifun fyrir auga og sinni að gaumgæfa óteljandi tilbrigði Mikines um litla þorpið úti á Mykines-eyju, þar sem hann er fæddur og uppallinn, skoða hvernig listamaðurinn fer út á ystu mörk í túlkun sinni á staðsetningu, umfangi og litbrigðum húsanna í kvosinni, án þess þó að segja nokkurn tímann skilið við veruleika hlutanna. Markmið hans er samþjöppun merkningarinnar, ekki dreifing hennar. Ég bendi sérstaklega á nokkur málverk frá árunum 1955–1961 í eigu Færeyjabanka. Sérhvert þessara málverka birtir okkur nýja sýn á myndefnið. Hér lagði Mikines grunn sem eftirkomendur hans í listinni hafa byggt á.

Þessi viðleitni færeyskra listamanna hefur verið kennd við expressjónisma, sem er ekki óeðlilegt, þar sem hún er iðulega átakamikil, dramatísk, og knúin áfram af miklum persónulegum tilfinningum.

Og þar sem fyrstu færeysku listamennirnir áttu sér ekki bak-hjarl í lífandi hefð, voru þeir allsendir óhræddir við að nýta sér það sem gagnaðist þeim úr heimslistinni, ekki síst myndlist sem gerð var á svipuðum forsendum og þeirra eigin. Sömuleiðis var ekkert sem sagði þeim að þeir ættu að vera sjálfum sér samkvæmir.

Hvortveggja á við um Mikines. Samkennd hans með nokkrum þekktum listamönnum úti í heimi var slík að fyrir kom að hann yfirtók myndsyn þeirra. Til dæmis var aðdáun hans á Edvard Munch skilyrðislaus, fyrir honum var norsk listjöfurinn ekki bara hið „mikla myndskáld“ 20stu aldar, heldur höfðu þeir báðir alist upp í skugga „hvíta dauðans“, verið ólánsamir í ástarmálum og leitað sér huggunar í drykkjuskap.

Þegar Mikines endurskapar endurminningar sínar frá dauðastríði ættingja sinna heima á Mykines-eyju, þá gerir hann það í sama „dúr“ og Munch, þegar hann segir frá dauða ungrar systur sinnar. Ástarbríma þeirra Elinborgar Lützen kýs hann einnig að sjá

Færeyskur dans, 1944
Olía á striga, 144 x 190 sm
Listasafn Færeyjaa

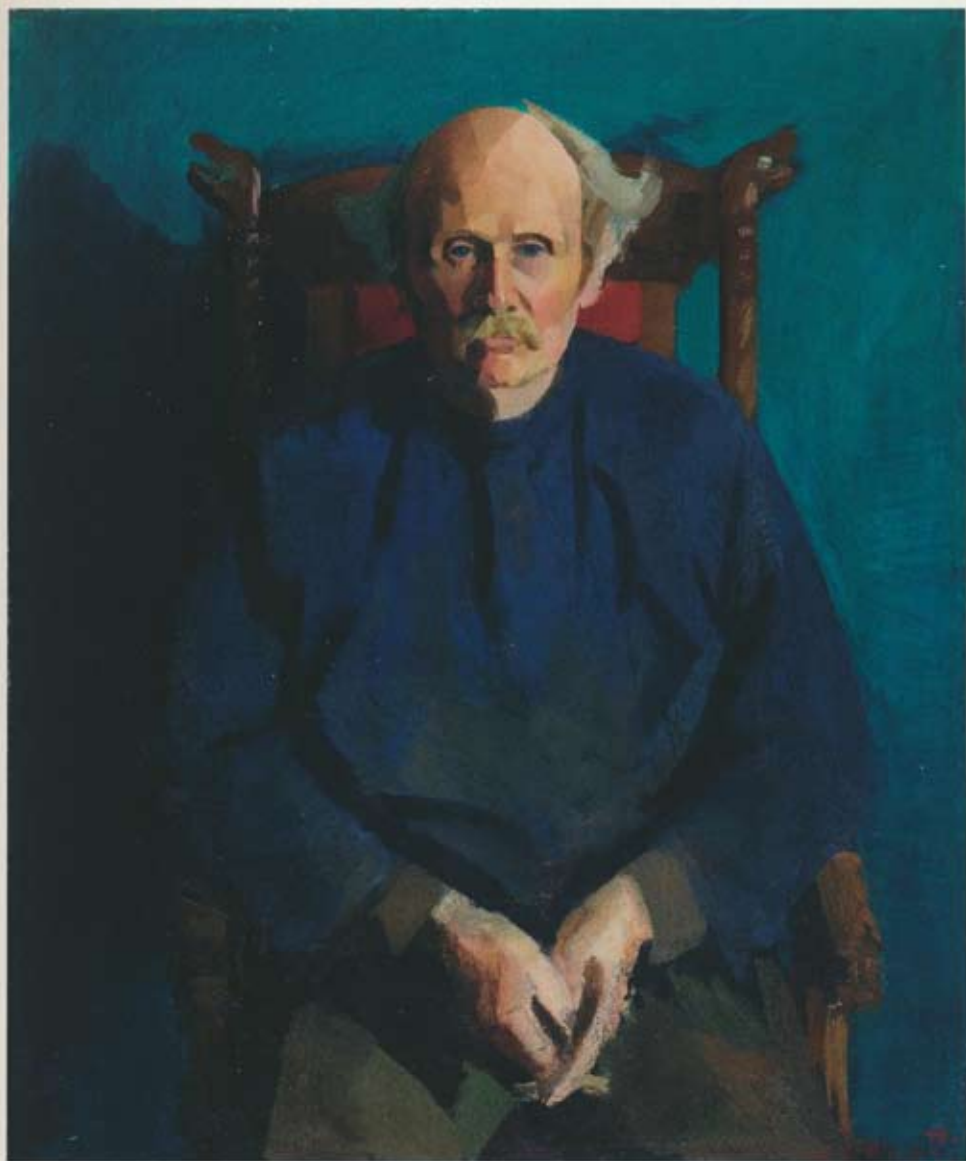
með augum Munchs, sjá málverkið *Kvöld* (1940–1941), sömuleiðis er það ljósmettað *Vorið* eftir Munch í Háskólanum í Osló sem kemur upp í huga Mikines þegar hann þarf að koma til skila næstum yfirskilvitlegri náttúruinnlifun á árunum eftir síðari heimstyrjöld.

Annar listamaður sem hafði afgerandi þýðingu fyrir Mikines var franskí rómantíkerinn Eugène Delacroix (1798–1893), en honum kynntist hann í Parísarferð sinni 1937. Eitt málverk eftir Delacroix varð honum sérstaklega minnstætt, nefnilega *Bátur Dantes* (1822), svo mjög að það setti mark sitt á nánast allar myndir af bátum og grindardrápi sem hann gerði eftir það.

Bátur Dantes sýnir skáldin Virgilíus og Dante, ásamt bátsmanninum Karon, á leið yfir ólgandi fljótið Styx; allt um kring svamla glataðar sálir og reyna ýmist að komast upp í bátinn eða höfða til samúðar farþeganna. Mikines yfirfærir þessa myndsyn á grindardrápið, þar sem deyjandi hvalirnir ólmast í blóðrauðu löðrinu kringum bátana. Og þegar hann þarf að túlka taktfast samspil hárbeytra lensanna í höndum færeyskra sjómanna, leitar hann á náðir Endurreisnarmálarans Paolos Uccello (1396–1475), sem málaði frægar bardagamyndir þar sem spjót og lensur koma við sögu. Enda kannski ekki um mörg nýtileg fordæmi fyrir slíkum uppákomum að ræða í samtímalistinni.

Óhjákvæmilega skipti dönsk myndlist Mikines töluverðu máli við upphaf ferils hans í Kaupmannahöfn, enda þekkti hann þá ekki aðra myndlist nema af bókum. Þar valdi hann sér fyrirmyndir sem hentuðu markmiðum hans á hverjum tíma. Til að mynda hafði kennari hans, Ejnar Nielsen, mikla þýðingu fyrir Mikines framan af, ekki síst vegna harmrænnar listsýnar sinnar. Fyrstu myndir Mikines um sorg og dauða eru unnar undir merkjum hans. Hins vegar sótti Mikines nánast ekkert til annars kennara síns við Akademíið, Aksels Jørgensen, en þjóðfélagsádeilur hans hafa líklega ekki höfðað til hins íhaldsama færeyska sveitapilts.

Við upphaf fimmta áratugarins, þegar listsýn Mikines var fullmótuð, fækkar tilvísunum í danska myndlistarmenn, jafnvel þótt

Portrett af Guttormi Eysturoy, 1949

Olía á striga, 100 x 83 sm

Listasafn Færeyja

hann væri þá í nánnum tengslum við svokallaða Decembrista, stór-
an hóp danskra listmálara. Þó nýtir hann sér ýmislegt úr stökum
verkum eldri listamanna, til dæmis Önnu Ancher; jafnvel er eins
og síðari mannamyndir Vilhelms Lundstrøms hafi haft einhver
áhrif á hann (sjá t.d. *Kringum dánarbedið*, 1940, Eik Banki). Þetta er
á þeim árum sem Mikines er með allan hugann við færeysk
myndefni.

Síðustu æviárin, þegar Mikines dró úr Færeyjaferðum og hóf
þess í stað á mála í Noregi og Danmörku, fyrst og fremst á Borg-
undarhólmi (einnig eru heimildir um myndir undir íslenskum
áhrifum, málaðar í kjölfar hingaðkomu listamannsins 1961), þá
lagar hann sig heilshugar að danskri málarahefð, rétt eins og hann
yfirtók myndsyn Munchs forðum daga.

Á Borgundarhólmi hóf hann að mála miðsumarnæturbálkesti í
anda Borgundarhólmsmálarans þekktu, Olufs Høst, sjá t.d. *Bál-
köstur á Borgundarhólmi*, 1966, (Listasafn Færeyja). Auk þess gerir
hann fjölmörg tilbrigði um annað þekkt danskt viðfangsefni, sól-
arlagsmyndir Jens Søndergaards, sem sýna einmana fólk á strönd-
inni andspænis ofurviðáttunum og eilífðinni. Bent Irve, einn helsti
áhugamaður um myndlist Mikines í Danmörku, lítur á þessar
myndir sem hnignunarkerki, örvæntingarfullar tilraunir lista-
mannsins til að endurnýja sig.

Rétt er að þetta eru ekki frumlegustu myndir sem eftir Mikines
liggja. En birtist ekki líka í þeim einn höfuðkostur listamannsins, of-
urviðkvæmni hans, hvernig hann tók inn á sig allt sem henti hann,
hvort sem er í listinni eða lífinu og hvar sem hann var staddur?

Og þegar öllu er á botninn hvolft er þessi ofurviðkvæmni, eins
þungbær og hún reyndist Mikines persónulega, undirstaða þess
ríka skilnings sem gegnsýrir öll helstu verk hans á því hvað það
þýddi – og þýðir kannski enn – að vera Færeyingur í brimróti nú-
tímans.

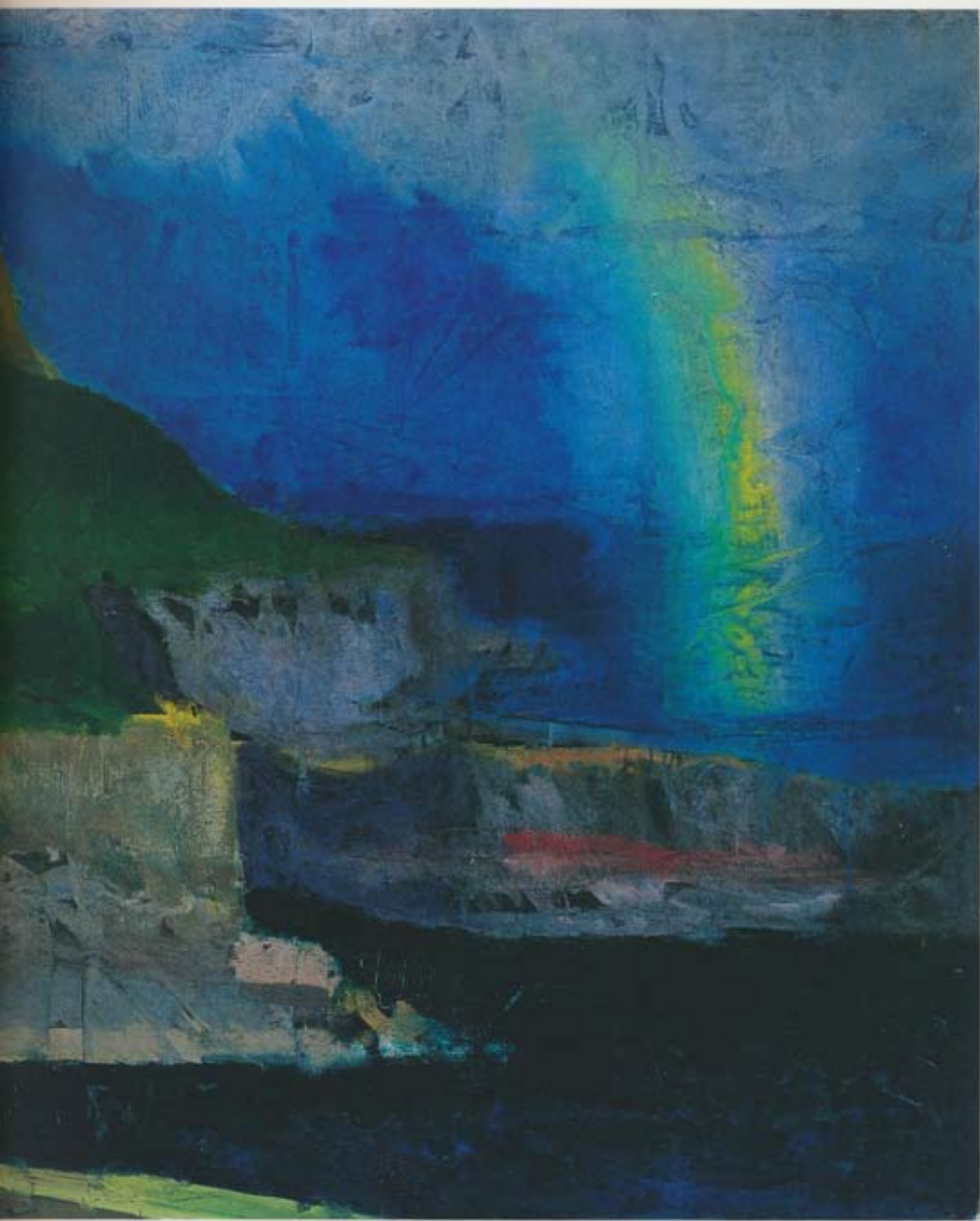
Vorið, 1951

Olía á striga, 130 x 178 sm

Listasafn Færeyja

Norðanvindur, 1957
Olía á striga, 100 x 155 sm
Listasafn Færeyja

Báturinn dreginn á land, 1952

Olía á striga, 119 x 159 sm

Listasafn Færeyja

Æviágrip

1906 Fæddur Sámal Elias Frederik Joensen á Mykines-eyju þann 23. febrúar, elstur sex barna Jóhannesar Frederik Joensen, kóngsbónda, og Önnu Katrínar, konu hans.

1923 Sendur til Danmerkur til að læra á fiðlu; fær húðsjúkdóminn psoriasis fyrsta sinni.

1924 Tekst ekki að verða sér úti um kennaramenntun í Þórshöfn; hittir umflakkandi sænskan fuglamálara, William Gislander, sem vekur áhuga hans á málaralist.

1927 Tekur í fyrsta sinn þátt í listsýningu í Þórshöfn, ásamt með William Heinesen og Jákup Olsen. Samneyti við skáld og fræðimenn. Janus Kamban, síðar myndhöggvari, sá sýninguna og hreifst af verkunum.

1928 Önnur sýning þeirra þremmenninga, hlýtur styrk til að nema málaralist við Konunglega akademíð í Kaupmannahöfn. Kennari hans fyrstu árin er Ejnar Nielsen. Þátttakandi í líflegum samkomum danskra og fær-eyskra listamannefna. Vinfengi við Henry Heerup.

1930 Tvo systkina hans deyja úr berklum. Aksel Jørgensen verður kennari hans við Akademíð. Meðal skólafélaga hans þar er Jón Engilberts. Málar sumarlant í Færeyjum fyrsta sinni. Þjáður af psoriasis.

1931 Heldur fyrstu sýningu sína í Kaupmannahöfn. Verk eftir hann er að finna á Haustsýningu danskra listamanna. Fer að kalla sig Joensen-Mikines eða Mikines.

1932–1933 Lýkur námi við Akademíð og málar fjölda mynda af landslagi og framámönnum í Færeyjum. Fenginn til að mála altarisöflu á Fugloy. Gerir fyrstu drög að stórmyndinni *Heimferð eftir útför*.

1934 Heldur fyrstu stóru einkasýningu sína í Þórshöfn. Níu sjómenn frá Mykines-eyju farast í stórviðri á Íslandsmiðum. Faðir deyr úr berklum.

1935 Málur fyrstu útgáfu af *Heimferð eftir útför* og *Portrett af konu frá Mykines-eyju*.

1936 Illa haldinn af psoriasis-sjúkdómnum um margra mánaða skeið, verður lítið úr verki.

1937 Sýnir *Heimferð eftir útför* á Vorsýningunni í Charlottenborg og hlýtur nokkur verðlaun og ferðastyrk. Ferðast til Bergen, Oslóar, Gautaborgar, Stokkhólms, Kaupmannahafnar og loks til Parísar; þar sem hann dvelur um þriggja vikna skeið. Hefur mestan áhuga á verkum Munchs, Delacroix og El Grecos.

1938 Sýnir bæði í Þórshöfn og Kaupmannahöfn. Tekur saman við Elinborgu Lützen og þau flytjast til Kaupmannahafnar. Hlýtur styrki og aðrar viðurkenningar í Danmörku. Kynni af Sigurjóni Ólafssyni, Svavari Guðn-
asyni og Sveini Þórarinssyni.

1940 Verður innlyksa í Danmörku þegar Bretar hernema Færeyjar, ásamt nokkrum öðrum færeyskum lista- og menntamönnum. Málur *Kvöld* og *Við dánarbeðið* (í eigu Eik Banka)

1941 Sýnir víða í Danmörku, gengur í listamannasamtökin Decembristerne og tekur þátt í starfsemi nýstofnaðs Listafélags Færeyja, sem hefur að markmiði að leggja grunn að færeysku þjóðlistasafni. Fyrsta verkið sem félagið kaupir er verk hans sjálfs, *Morgunn* (Listasafn Færeyja).

1942 Málur í fyrsta sinn mynd af grindardrápi.

1944 Sýnir með Decembristerne, þ.á.m. lykilverk á borð við *Færeyskan dans* og *Morgunsól*. Heldur áfram að mála grindardráp. Giftist Elinborgu Lützen.

1945 Sýnir og selur vel í Danmörku, auk þess sem hann hlýtur rausnarlega styrki. Tekur fyrsta skip til Færeyja að loknu hernámi ásamt Elinborgu Lützen. Sest að í Þórshöfn.

1946 Er vændur um að hafa verið hallur undir nasista á Kaupmannahafnarárum sínum og Decembristerne setja hann í þriggja ára sýningarbann. Stór sýning á verkum hans, nýjum og gömlum, haldin í Þórshöfn. Ákveður að hverfa ekki aftur til Danmerkur að sinni. Þjáður af psoriasis um margra vikna skeið. Kynnist Ingálvi af Reyni.

1948 Stór sýning á verkum hans í Þórshöfn.

1949 Áformar að byggja sér heimili og vinnustofu í Færeyjum, en er tek-

Póstbáturinn (Brottför), 1954–1955

Ólía á striga, 110 x 150 sm

Listasafn Færeyja

inn í sátt af félögum sínum í Decembristerne og fær boð um að taka þátt í sýningu þeirra í Danmörku. Málar *Portrett af Guttormi Eysturoy*.

1950 Áformar enn að reisa sér hús, nú á Mykines-eyju, en leggur þau áform til hliðar af óþekktum ástæðum. Gamall kennari hans, Ejnar Nielsen, kemur í heimsókn. Málar margar af þekktustu myndum sínum, jafnt útfararmyndir sem landslagsmyndir. Þekktust þeirra er sennilega *Norðanvindur* (Listasafn Færeyja).

1950 Sýnir enn í Þórshöfn. Heiðurslaun til færeyskra listamanna á dönskum fjárlögum í fyrsta sinn, og falla þau í skaut Mikinesi og nokkrum starfsbræðra hans.

1952 Stór sýning í Þórshöfn, opinber innkaup og verkefni. Skilnaður hans og Elinborgar Lützen. Sest aftur að í Kaupmannahöfn.

1953 Sest að í Rødovre, tekur þátt í sýningum Decembristerne og hlýtur veglegan starfsstyrk þeirra. Þjáður af psoriasis.

1954 Gengur að eiga Karen Nielsen, sem er fráskilin hjúkrunarkona með eina dóttur. Sest að í háhýsi við Brøndbyøster-torg. Sýningar með Decembristerne vítt og breitt um Danmörku.

1955 Málar *Póstbátur (Brottför)*.

1956 Þau Karen eignast soninn Kára. Vinfengi við óperusöngvarann Kim Borg. Margar sýningar og viðurkenningar. Þjáður af psoriasis.

1957 Dvelur í Kaupmannahöfn vetrarmánuði en í Færeyjum á sumrin. Boðsferð til Parísar, þar sem hann fer með konu sína í Louvre-safnið til að sýna henni eina mynd, *Bát Dantes* eftir Delacroix.

1959 Illa haldinn af psoriasis um nokkurra mánaða skeið. Málar með Ingálvi av Reyni á Mykines-eyju. Stór og afar vinsæl sýning í Þórshöfn. Málverkasölur gera þeim hjónum kleift að leigja sér stóra íbúð með áfastri vinnustofu á besta stað í Kaupmannahöfn.

1960 Illa haldinn af psoriasis og áfengissýki mestallt árið.

1961 Sumardvöl utan Færeyja í fyrsta sinn; dvelur með fjölskyldu sinni í Borgundarhólmi, þar sem hann kynnist Oluf Høst. Áhrifa frá Høst og Jens Søndergaard gætir í verkum hans. Ferðast með Karen til Reykjavíkur í til efni af samsýningu færeyskra listamanna í Listasafni Íslands. Pólítískar deilur um notkun danska fánans á opnunardegri sýningarinnar. Sýningin hefur afgerandi áhrif á myndlist Jóhannesar Geirs.

Handanágarður, 1957
Olía á striga, 65 x 80 sm
Listasafn Færeyja

1962 Málalari í Danmörku.

1963 Leigir vinnustofu Ejnars Nielsen og málalari þar drög að altaristöflu fyrir Kirkjuböur. Dvelur nokkrar vikur á Mykines-eyju, milli þess sem hann er illa haldinn af psoriasis og áfengissýki.

1964–1965 Málalari og sýnir bæði í Færeyjum og Danmörku.

1966–1968 Illa haldinn af psoriasis og áfengissýki. Hlýtur ýmislegan heiður bæði frá færeyskum og dönskum yfirvöldum.

1969 Dvelur sumarlangt með fjölskyldu sinni í Borgundarhólmi; verður undir holskeflu við ströndina og er nærri drukknadur, en er lífgaður við, of seint að margra mati. Náði sér aldrei til fullnustu eftir þetta slys.

1970–1972 Óvinnufær að mestu, en verk hans sýnd víða um Danmörku og annars staðar.

1972 Málalari síðusta málverk sitt.

1973–1979 Á hæli og óvinnufær til dauðadags. Skilnaður hans og Karen, sem heldur áfram góðu sambandi við hann.

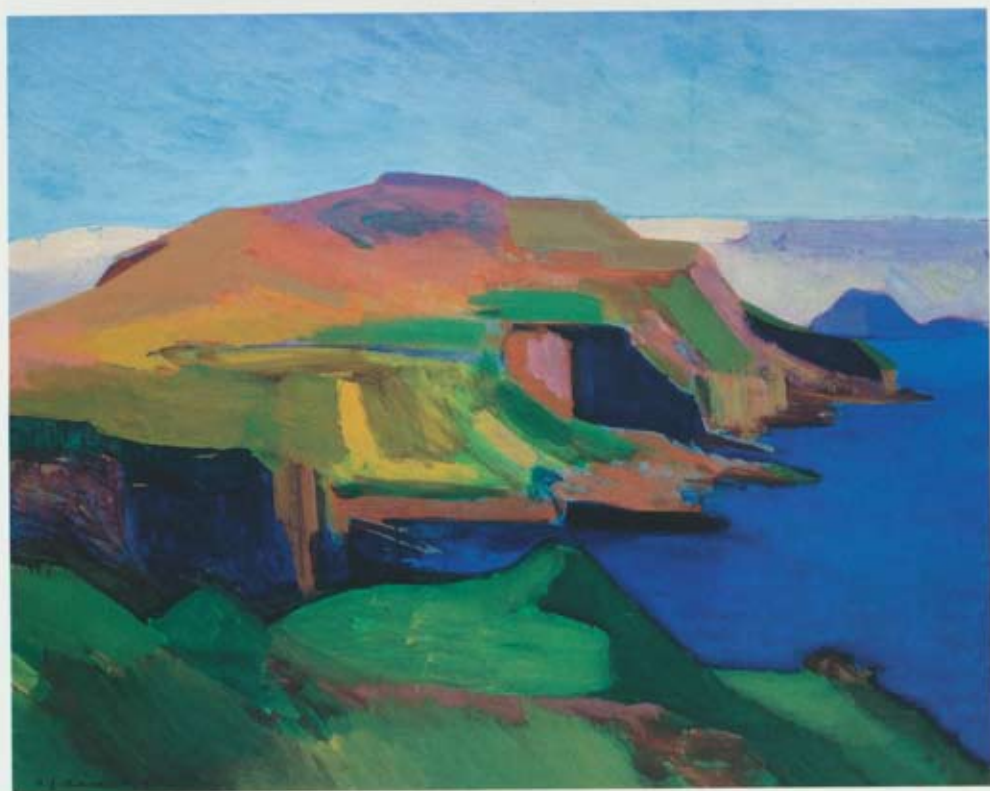
1979 Lést í Bispebjerg spítala í Kaupmannahöfn 21. september.

Grindardráp, 1957

Olía á striga, 99 x 148 sm

Færejabanki

Útsýni frá Mykineshólmi, 1959

Olía á striga, 100 x 124 sm

Eik Banki

Sýningaskrá

- 1 Frá Mykines-eyju, 1928
Olía á striga, 71 x 104 sm, Sæmundur Sveinsson
- 2 Portrett af Jóannesi Patursson, 1933
Olía á striga, 67 x 83 sm, Listasafn Færeyja
- 3 Sjálfsmynd, 1933
Olía á striga, 86 x 62 sm, Listasafn Færeyja
- 4 Faðir minn, 1934
Olía á striga, 51 x 42 sm, Listasafn Færeyja
- 5 Móðir mín, 1934
Olía á striga, 94 x 64 sm, Listasafn Færeyja
- 6 Kona frá Mykines-eyju, 1934
Olía á striga, 54 x 42 sm, Listasafn Færeyja
- 7 Portrett af H.A. Djurhuus, 1934
Olía á striga, 72 x 58 sm, Listasafn Færeyja
- 8 Portrett af Dunga Hans Pauli, 1934
Olía á striga, 52 x 31 sm, Listasafn Færeyja
- 9 Frá Mykines-eyju, regn, 1934
Olía á striga, 57 x 65 sm, Listasafn Færeyja
- 10 Fyrir jarðaför, 1935
Olía á striga, 189 x 232 sm, Listasafn Færeyja
- 11 Portrett af Símún av Skarði, 1935
Olía á striga, 119 x 93.5 sm, Listasafn Færeyja
- 12 Portrett af Jörgen Jörgensen, um 1935–1939
Olía á striga, 65 x 50 sm, Listasafn Færeyja

- 13 Skipin láta úr höfn, 1937–1938
Olía á striga, 113 x 143 sm, Listasafn Færeyja
- 14 Meinlætamaðurinn, 1938
Olía á striga, 55 x 46 sm, Listasafn Færeyja
- 15 Skipin láta úr höfn, um 1938
Olía á striga, 97 x 122 sm, Færeyjabanki
- 16 Morgunn, 1939
Olía á striga, 100 x 135 sm, Listasafn Færeyja
- 17 Við dánarbeiðið, 1940
Olía á striga, 136 x 181 sm, Eik Banki
- 18 Við dánarbeiðið, 1941
Olía á striga, 100 x 135 sm, Eik Banki
- 19 Grindardráp, 1942
Olía á striga, 176 x 233 sm, Listasafn Færeyja
- 20 Morgunsól, 1943
Olía á striga, 85 x 100 sm, Axel Gíslason, Reykjavík
- 21 Fólki við hafið, 1944
Olía á striga, 89 x 96 sm, Listasafn Færeyja
- 22 Kristur gengur á vatninu, 1944
Olía á striga, 142 x 173 sm, Listasafn Færeyja
- 23 Færeyskur dans, 1944
Olía á striga, 144 x 190 sm, Listasafn Færeyja
- 24 Við líkbörunar, um 1948
Olía á striga, 100 x 120 sm, Listasafn Færeyja
- 25 Grindardráp, 1949
Olía á striga, 94 x 114 sm, Færeyjabanki
- 26 Portrett af Guttormi Eysturoy, 1949
Olía á striga, 100 x 83 sm, Listasafn Færeyja
- 27 Mykinesþorp, 1950
Olía á striga, 100 x 125 sm, Færeyjabanki

Portrett af bláklæddum sjómanni, um 1963

Olía á striga, 100 x 84 sm
Safn Ingibjargar Guðmundsdóttur og
Þorvaldar Guðmundssonar

- 28 Hús á Mykines-eyju, 1950
Olía á striga, 85 x 96 sm, Listasafn Færeyja
- 29 Kvöld á Mykines-eyju, 1950
Olía á striga, 80 x 89 sm, Listasafn Færeyja
- 30 Vor, 1951
Olía á striga, 130 x 178 sm, Listasafn Færeyja
- 31 Báturinn dreginn á land, 1952
Olía á striga, 119 x 159 sm, Listasafn Færeyja
- 32 Útsýni frá Lamba, 1952
Olía á striga, 66 x 80 sm, Eik Banki
- 33 Brím við lendinguna, 1952
Olía á striga, 100 x 125 sm, Listasafn Færeyja
- 34 Póstbáturinn (Brottför), 1954–1955
Olía á striga, 110 x 150 sm, Listasafn Færeyja
- 35 Frá Mykines-eyju, 1955
Olía á striga, 65 x 80 sm, Færeyjabanki
- 36 Grindardráp, 1957
Olía á striga, 99 x 148 sm, Færeyjabanki
- 37 Frá Mykines-eyju, 1957
Olía á striga, 76 x 96 sm, Færeyjabanki
- 38 Handanágarður, 1957
Olía á striga, 65 x 80 sm, Listasafn Færeyja
- 39 Norðanvindur, 1957
Olía á striga, 100 x 155 sm, Listasafn Færeyja
- 40 Grindardráp, 1958
Olía á striga, 156 x 188 sm, Safn Ingibjargar Guðmunds-
dóttur og Porvaldar Guðmundssonar
- 41 Vetrarmorgunn, 1958
Olía á striga, 105 x 120 sm, Listasafn Færeyja

Bálköstur á Borgundarhólmi, 1966

Olía á striga, 78 x 93 sm

Listasavn Færeyjaa

- 42 Útsýni frá Mykineshólmi, 1959
Olía á striga, 100 x 124 sm, Eik Banki
- 43 Frá Mykines-eyju, 1959
Olía á striga, 74 x 99 sm, Færejabanki
- 44 Brim við Mykines-eyju, 1959
Olía á striga, 102 x 128 sm, Listasafn Færeyja
- 45 Mykines, 1960
Olía á striga, 89 x 99 sm, Færejabanki
- 46 Mykinesþorp, 1961
Olía á striga, 63 x 79 sm, Færejabanki
- 47 Portrett af bláklæddum sjómanni, um 1963
Olía á striga, 100 x 84 sm, Safn Ingibjargar Guðmundsdóttur
og Þorvaldar Guðmundssonar, Hótel Holti
- 48 Bálköstur á Borgundarhólmi, 1966
Olía á striga, 78 x 93 sm, Listasafn Færeyja
- 49 Hafsýn (Bovbjerg), 1971
Olía á striga, 108 x 118 sm, Listasafn Færeyja

LISTASAFN REYKJAVÍKUR
KJARVALSSTABIR • HAFNARHÚS • ÁSMUNDARSAFN